

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา

มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง มีความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิต ซึ่งทำหน้าที่เป็นบุคคลชั้นนำของประเทศให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีวัฒนธรรมและมีบุคลิกภาพเหมาะสมแก่การประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยวิชาการเพื่อการพัฒนาประเทศ มหาวิทยาลัยมีภาระกิจที่ต้องกระทำ ๔ ประการ คือ การสอน การวิจัย การให้บริการแก่ชุมชน และการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ^๑

การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยปัจจุบันมุ่งในทางที่จะส่งเสริมแนะแนวให้นักศึกษารู้จักการศึกษาคุณค่าด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพื่อเปิดโอกาสให้สามารถวินิจฉัยสภาพการณ์และปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะในสาขาวิชาของตนได้อย่างกว้างขวาง^๒ มหาวิทยาลัยจึงควรจัดเตรียมแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมเพื่อให้อาจารย์และนักศึกษามีความสามารถค้นคว้าหาความรู้ที่ถูกต้อง ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางและทันสมัย^๓

---

^๑ สภาการศึกษาแห่งชาติ. คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงห้องสมุดในสถาบันอุดมศึกษา, "ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษา," ใน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ, ๒๕๑๕), หน้า ๑.

^๒ นวนิตย์ อินทรามะ, "ห้องสมุดกับสถาบันการศึกษาชั้นสูง," ใน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย, หน้า ๒๑.

^๓ กำจัด มงคลกุล, "ความเป็นมาของสถาบันวิทยบริการ" วารสารวิทยบริการ ๑ (เมษายน, ๒๕๒๒) : ๓.

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งจัดหา จัดเก็บและจัดบริการทรัพยากรการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการสอน การวิจัยและกิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัย^๑ จึงนับเป็นแหล่งวิทยาการสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาคารห้องสมุดหรือสถานที่ห้องสมุดเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่มหาวิทยาลัยจัดเตรียมไว้สำหรับเป็นที่เก็บทรัพยากรห้องสมุดเป็นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด และเป็นที่จัดบริการห้องสมุดเพื่อให้ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถไขประโยชน์จากทรัพยากรห้องสมุดได้อย่างกว้างขวาง สะดวกสบาย อาคารห้องสมุดที่เหมาะสมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดบริการห้องสมุดให้ประสบความสำเร็จ^๒

จากการสำรวจและวิจัยปัญหาการใช้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยพบว่า อาคารห้องสมุดที่ไม่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการมาใช้ห้องสมุด เช่น (อาคารเดิม) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่^๓ และ (อาคารเดิม) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีที่ตั้งอยู่ไกลจากคณะต่าง ๆ และมีอากาศร้อน^๔ (อาคารเดิม) ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สร้างอย่างไม่ถูกแบบแผนห้องสมุดทำให้การควบคุมหนังสือและให้บริการทำได้ไม่เต็มที่ เกี่ยวข้องกันไม่สามารถจัดให้อยู่ใกล้กันได้^๕ นอกจากนี้อาคารที่มีเนื้อที่คับแคบ ทางเดินวุ่นวาย

^๑ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, บรรณารักษศาสตร์มูลฐาน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๖๔.

^๒ "Standard for College Libraries," College and Research Libraries News 36 (October, 1975) : 294.

^๓ ทศนีย์ ขวัญสุวรรณ. "การสำรวจความต้องการในการใช้บริการห้องสมุดของอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่," (วิทยานิพนธ์ปริณญามหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑)

^๔ ละอองกาญจน์ สุริชัยพาณิชย์, "บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ให้แก่นักศึกษา," (วิทยานิพนธ์ปริณญามหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐).

^๕ ชนิษฐ คันทวีรัตน์, "หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," วารสารวิทยบริการ ๑ (เมษายน, ๒๕๒๒) : ๒๔.

มีเสียงรบกวน จะทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดไม่ได้รับความสะดวกสบายเมื่อเข้าใช้ห้องสมุด ขาดสมาธิในการทำงาน การศึกษาค้นคว้าและขาดความกระตือรือร้นที่จะมาใช้ห้องสมุด^๑ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้บริหารห้องสมุดเหล่านั้นจึงมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาอาคารห้องสมุด ที่ไม่เหมาะสมโดยการออกแบบต่อเติม ปรับปรุงอาคารห้องสมุดหลังเดิมหรือก่อสร้างอาคารห้องสมุดใหม่

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอาคารห้องสมุดที่ไม่เหมาะสมเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานห้องสมุดและยังทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปรับปรุง หรือก่อสร้างอาคารใหม่อีกด้วย แม้ว่าอาคารห้องสมุดจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการดำเนินงานประจำวันและการบำรุงรักษาในอาคารห้องสมุดที่ไม่เหมาะสมซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ้นเปลืองมากกว่าเป็นจำนวนมาก เช่น การวางทิศทางตัวอาคารไม่เหมาะสมในแนวทิศเหนือ-ใต้ มีผลให้อากาศภายในอาคารร้อนกว่าที่ควรจะเป็น ต้องอาศัยการเปิดพัดลมหรือเครื่องปรับอากาศตลอดเวลา จะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายด้านพลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้น เป็นต้น

จากการศึกษาปัญหาความไม่เหมาะสมของอาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่ผ่านมา หลุยส์ ราวด์ วิลสัน และโมริซ เอฟ. โทเบอร์ (Louis Round Wilson and Maurice F. Tauber) ได้สรุปสาเหตุสำคัญที่ทำให้อาคารห้องสมุดขาดความเหมาะสมไว้ดังนี้ คือ ๑) มิได้คาดคะเนการขยายตัวอย่างรวดเร็วของมหาวิทยาลัย ๒) การวางแผนการออกแบบขั้นต้นขาดความเหมาะสม ๓) บรรณารักษ์และผู้ร่วมงานของเขามีประสบการณ์ด้านการออกแบบไม่เพียงพอ ๔) การออกแบบเน้นความสวยงาม ใหญ่โตหรูหรา (Monumental) มากกว่าหน้าที่ใช้สอยของห้องสมุด (functional) ๕) งบประมาณในการก่อสร้างมีไม่เพียงพอ^๒ ราฟ อี. เอลส์เวิร์ธ

^๑ วนิตา จินตนาณรงค์, " การศึกษาปัญหาการใช้บริการห้องสมุดกลางของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, " (วิทยานิพนธ์ ปรียญามหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^๒ Louise Round Wilson and Maurice F. Tauber, University Libraries 2d ed. (New York : Columbia University Press, 1966), pp.484-485.

(Ralph E. Ellsworth) ได้ขยายความเกี่ยวกับข้อบกพร่องในการออกแบบว่ามีสาเหตุเนื่องมาจาก ๑) บรรณารักษ์มิได้ปรับปรุงโครงการให้ชัดเจนว่า ห้องสมุดจะต้องการทำหน้าที่อะไรบ้าง และจะต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ๒) ผู้บริหารควบคุมการออกแบบมากเกินไป โดยไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับห้องสมุดอย่างเพียงพอ ๓) สถาปนิกดำเนินการออกแบบตามความถนัดของตนเองแต่ผู้เดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้บรรณารักษ์มีส่วนร่วมด้วย ๔) ความผิดพลาดและไม่เหมาะสมของการออกแบบผังแม่บทของมหาวิทยาลัย ๕) มีงบประมาณไม่เพียงพอ ๖) การเลือกและจัดวางครุภัณฑ์ขาดความเหมาะสม^๑

สิ่งจำเป็นที่สุดที่จะได้อาคารห้องสมุดที่เหมาะสมก็จะต้องมีการออกแบบขั้นต้น ด้วยความระมัดระวัง ละเอียดรอบคอบ ไม่มองข้ามสิ่งจำเป็นที่เกี่ยวข้องต่างๆ การออกแบบอย่างระมัดระวังไม่เพียงแต่จะสนองความต้องการของงานห้องสมุดในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังช่วยให้การต่อเติมหรือดัดแปลงอาคารห้องสมุดในอนาคตสามารถสนองความต้องการของงานห้องสมุดได้ดียิ่งด้วย^๒

การออกแบบอาคารห้องสมุดให้สามารถสนองความต้องการในด้านการใช้สอยต่างๆ ตามหน้าที่ห้องสมุดได้อย่างเหมาะสม ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากร ๒ กลุ่ม คือ สถาปนิกและบรรณารักษ์ โดยมีความเข้าใจกัน เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่คิดเอาชนะกัน เพื่อสร้างผลงานที่เป็นที่พอใจร่วมกันทั้งสองฝ่าย^๓ สถาปนิกมีหน้าที่สำคัญในการออกแบบอาคารห้องสมุดให้สามารถสนองความต้องการด้านการใช้สอยตามหน้าที่ต่างๆ ของห้องสมุดได้อย่างเหมาะสม

^๑ Ralph E. Ellsworth, Planning Manual for Academic Libraries (Metuchen, N.J. : Scarecrow Press, 1973), pp. 22-23.

^๒ John E. Burchard; Charles W. David, and Julian P. Boyd, eds. Planning the University Library Building : A Summary Discussion by Librarians, Architects, and Engineers (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1949), pp. 12-14.

^๓ H. Arther Vespry, "Foreword," in University Library Buildings in Southeast Asia, ed, Peggy Wai Chee Hochstadt and Maria Ng Lee Hoon (Singapore : University of Singapore Library, 1977), p. V.

และความสวยงาม การออกแบบอาคารให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว สถาปนิกจำเป็นต้องเข้าใจหน้าที่และความต้องการในการใช้สอยของงานห้องสมุดอย่างชัดเจนและถูกต้อง บรรณารักษ์เป็นผู้มีความรู้ความงานห้องสมุดและคุ้นเคยกับสภาพทั่วไปและปัญหาของห้องสมุดแห่งนั้นเป็นอย่างดี จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะชี้แจงหน้าที่ ความต้องการต่างๆ สำหรับงานห้องสมุดให้สถาปนิกเข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน โดยการสรุปให้ฟัง หรือโดยการจัดทำโครงการ (Library Building Program) นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังมีหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุดหรือปัญหาที่ปรากฏในโครงการ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือตัดสินใจร่วมกับสถาปนิก อันเป็นการหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งหรือการไม่ยอมรับผลงานที่ออกแบบเสร็จแล้วในภายหลัง การที่บรรณารักษ์จะสามารถเป็นผู้ร่วมงานที่ดี ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการออกแบบของสถาปนิก บรรณารักษ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักการออกแบบห้องสมุด และงานสถาปัตยกรรมห้องสมุดมากพอสมควร เพื่อจะได้ทราบขั้นตอนการออกแบบ บทบาท หน้าที่ ลักษณะงานและการสื่อความหมาย ในรูปแบบต่างๆ ของสถาปนิก สามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้องว่าสิ่งที่สถาปนิกทำอยู่เป็นงานอะไร สิ่งที่เขาอธิบายให้ฟังคืออะไร งานใดบ้างที่เขาต้องการความช่วยเหลือ จากบรรณารักษ์และบรรณารักษ์ควรทำงานนั้นเมื่อไร^๑ แต่ที่ผ่านมากการศึกษาเกี่ยวกับหลักการออกแบบและงานสถาปัตยกรรมห้องสมุดในหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์มีอยู่น้อย^๒ และมีบรรณารักษ์เพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่จะมีประสบการณ์ในการออกแบบห้องสมุด ด้วยเหตุนี้เมื่อบรรณารักษ์มีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดร่วมกับสถาปนิก บรรณารักษ์จึงมักประสบปัญหาเนื่องจากความไม่พร้อมในการแก้ปัญหาต่างๆ^๓

^๑ Godfrey Thompson, Planning and Design of Library Buildings 2 d. ed. (London : The Architectural Press, 1977), pp. 15-19.

^๒ H.D. Sharmar, Library Building and Furniture : with special reference to College Libraries (Jullundur : Indian Bibliography, 1971), p. 9.

^๓ Vesprey, "Foreword," in University Library Building in Southeast Asia, p.V.

ดังกล่าวข้างต้น ในประเทศสหรัฐอเมริกาบรรณารักษ์สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้โดยการว่าจ้างที่ปรึกษาห้องสมุดซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งด้านงานห้องสมุดและงานสถาปัตยกรรม มาช่วยทำหน้าที่บางอย่างแทนบรรณารักษ์ เช่น การจัดทำโครงการหรือเป็นสื่อกลางในการประสานงานและประสานความคิดระหว่างบรรณารักษ์และสถาปนิกให้สามารถเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง หรือให้คำปรึกษาในเรื่องอื่นๆ เช่น เลือกที่ตั้งห้องสมุด เลือกสถาปนิก ฯลฯ^๑ แต่ในประเทศไทยยังไม่มีบุคคลที่มีอาชีพดังกล่าวด้วยเหตุนี้บรรณารักษ์จึงต้องทำหน้าที่ต่างๆ ด้วยตนเองโดยการศึกษาแนวทางการดำเนินงานตามทฤษฎีของต่างประเทศ ซึ่งอาจมีข้อจำกัดบางอย่างที่แตกต่างจากสภาพความเป็นจริงในประเทศไทย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาบทบาทบรรณารักษ์ ในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร เพื่อทราบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้นมานั้น บรรณารักษ์มีบทบาทในการออกแบบหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร และบรรณารักษ์ควรจะมีบทบาทในเรื่องใดบ้าง เพื่อบรรณารักษ์จะได้สามารถเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับงานนั้นเมื่อมีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับการออกแบบได้อย่างดีที่สุด อันจะเป็นผลดีต่อการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยให้สามารถสนองประโยชน์ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. ศึกษาบทบาทและหน้าที่บรรณารักษ์ในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในด้านการติดต่อประสานงานร่วมกับสถาปนิกตามขั้นตอนการออกแบบ
๒. ศึกษาปัญหาที่บรรณารักษ์ประสบในการดำเนินงานออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามหน้าที่และบทบาทบรรณารักษ์
๓. ศึกษาการดำเนินงานออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามหน้าที่และบทบาทบรรณารักษ์

---

^๑ Thompson, Planning and Design of Library Buildings,
p. 19.

๔. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติงานตามที่และบทบาทบรรณารักษ์ ในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย

๕. เพื่อกระตุ้นให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย อาทิเช่น สถาปนิก และผู้บริหารมหาวิทยาลัยตระหนักถึงความสำคัญ ในการวางแผนดำเนินงานออกแบบห้องสมุด โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบรรณารักษ์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษบทบาทบรรณารักษ์ในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย มีข้อกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

๑. การออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาเฉพาะการออกแบบอาคารปัจจุบันของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ที่มีที่ตั้งอยู่ในเขต กทม. โดยไม่จำกัดลักษณะการออกแบบว่าจะเป็นการออกแบบอาคารห้องสมุดใหม่ทั้งหลัง หรือ ออกแบบต่อเติม ปรับปรุงอาคารเดิม

๒. ศึกษาเฉพาะรูปแบบการดำเนินงานของบรรณารักษ์ ในแต่ละขั้นตอนที่สำคัญของการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย จากบรรณารักษ์และสถาปนิกผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ใน กทม. แต่ละแห่ง

๓. ศึกษาปัญหาที่บรรณารักษ์ประสบในการดำเนินงานออกแบบ จากบรรณารักษ์และสถาปนิกผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม. แต่ละแห่ง

๔. ศึกษาประโยชน์ใช้สอยของอาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน โดยการทดสอบความพอใจผู้ใช้อาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม. เฉพาะด้านสภาพแวดล้อมกายภาพของห้องสมุดที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อความพอใจในค่านใช้สอย เช่น ที่ตั้งห้องสมุด ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาด แสงสว่าง เสียง และการระบายอากาศของส่วนใช้สอยต่างๆ ภายในห้องสมุด เป็นต้น

๑.๔ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในประเทศไทยยังไม่มี การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทบรรณารักษ์ในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยโดยตรง มีแต่บทความที่กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนการจัดสร้างห้องสมุดมหาวิทยาลัย ของ คำรง เพชรพลาญ เรื่อง " แผนการจัดสร้างห้องสมุดมหาวิทยาลัย "

ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการวางแผนการก่อสร้างห้องสมุดให้สอดคล้องกับนโยบายและโครงการของมหาวิทยาลัย โดยจัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบร่วมกันทั้ง ๓ ฝ่าย คือ มหาวิทยาลัย ห้องสมุด และสถาปนิก ซึ่งต่างมีความรับผิดชอบในการศึกษาหาข้อมูลต่างๆ กันไป แล้วนำมาปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อให้มีการประสานงานกันอย่างดี ทั้งฝ่ายนโยบาย งานห้องสมุด และงานทางสถาปัตยกรรม^๑

นอกจากนี้ก็มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบางส่วนซึ่งได้แก่ งานวิจัยหรือการศึกษาปัญหาทางานบริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยต่อไปนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ธิดา โปธิทุกณะ ทำการวิจัย เรื่องบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่าปัญหาในการดำเนินงานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าของห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ คือ สถานที่คับแคบใช้ไม่สะดวก^๒

พ.ศ. ๒๕๑๕ ดวงเนตร รัตนเสนีย์ ทำการศึกษาปัญหาการบริการของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบปัญหาอาคารห้องสมุด ดังนี้ อาคารคับแคบ มีเสียงรบกวนจากภายนอก แสงสว่างไม่เพียงพอมีอากาศร้อนอบอ้าว อาคารบางแห่งมีทางเข้าออกหลายทางทำให้มีปัญหาเรื่องการป้องกันหนังสือ วารสาร และเอกสารต่างๆ หาย และขาดแคลนครุภัณฑ์^๓

ใน พ.ศ. ๒๕๒๐ ละอองกาญจน์ สุริชัยพานิชย์ ทำการวิจัย บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ให้นักศึกษา พบว่าบริการของห้องสมุดเป็นที่พอใจของนักศึกษาในระดับปานกลางและน้อย เนื่องจากมีปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือหอสมุดกลางตั้งอยู่ไกลอาคารเรียนและหอพักทำให้ไปใช้บริการ

^๑ คำรง เพชรพลาย " แผนการก่อสร้างห้องสมุดมหาวิทยาลัย, " วารสารห้องสมุด ๑๑,๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน, ๒๕๑๐) : ๑๔๓-๑๔๘.

^๒ ธิดา โปธิทุกณะ, " บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย " (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔, ๓๐๕ หน้า

^๓ ดวงเนตร รัตนเสนีย์, " ปัญหาการบริหารงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย " (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๖๐.

ไม่สะดวก ไม่มีพาหนะ การอาศัยรถประจำทางต้องเสียเวลาคอยนานมาก ไม่สะดวกไปใช้ในเวลากลางคืน อากาศร้อนอบอ้าวเป็นเหตุให้ขาดความกระตือรือร้นในการไปใช้หอสมุดกลาง^๑

ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ทศนิยม ชวัญสุวรรณ ทำการสำรวจความต้องการในการใช้บริการหอสมุดของอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าสาเหตุสำคัญที่อาจารย์ไม่ยอมเข้าใช้หอสมุดกลางเพราะอากาศภายในห้องสมุดร้อน และตั้งอยู่ไกลจากคณะต่างๆ หลายคณะ^๒

ในปีเดียวกัน ฌพิศร กฤติกากุล ทำการวิจัย "สภาพปัญหาของนิสิตบัณฑิตวิทยาลัยในการใช้หอสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา ๒๕๑๕" พบว่านิสิตส่วนใหญ่มีความเห็นว่าหอสมุดมีความสำคัญต่อการศึกษามาก หอสมุดที่นิสิตไปใช้มากอยู่ใกล้กับคณะที่เรียนหรือถนนใหญ่ ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของหอสมุด สภาพอากาศเย็นสบาย ครุภัณฑ์มาใช้ช่วยให้นิสิตมาใช้หอสมุดมากขึ้น^๓

ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ วนิดา จินตนาอนุรัตน์ ทำการศึกษาค้นคว้าหาการใช้บริการหอสมุดกลางของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่านักศึกษามีความพอใจอาคารสถานที่และการจัดครุภัณฑ์ปานกลาง เนื่องจากสถานที่ตั้งหอสมุดอยู่ห่างไกล ทำให้เสียเวลาในการเดินทางมาใช้ มีเนื้อที่คับแคบ ภายในอาคารไม่สามารถติดต่อกันสะดวก ทางเดินวกวน เกิดความสับสนในการใช้ มีเสียงรบกวนจากภายนอก และไม่สะอาด^๔

---

^๑ ละอองกาญจน์ สุริชัยพานิชย์, "บริการหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ให้กับนักศึกษา," หน้า ๑๓๘.

^๒ ทศนิยม ชวัญสุวรรณ, "การสำรวจความต้องการในการใช้บริการหอสมุดของอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่," หน้า ๒๓๘.

^๓ ฌพิศร กฤติกากุล "สภาพปัญหาของนิสิตบัณฑิตวิทยาลัยในการใช้หอสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา ๒๕๑๕" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑)

^๔ วนิดา จินตนาอนุรัตน์, "การศึกษาค้นคว้าหาการใช้บริการหอสมุดกลางของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๘

จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยของ ดวงเนตร รัตนเสนีย์ ของละอองกาญจน์ สุริย์พานิชย์ ของทัศนีย์ ขวัญสุวรรณ และของวนิดา จินตนาบุรุษ มีความสอดคล้องกันว่า ปัญหาด้านอาคารสถานที่ เป็นปัญหาสำคัญของการจัดบริการห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะปัญหาด้านที่ตั้งอยู่ทางไกล อาคารคับแคบ แสงสว่างไม่เพียงพอ อากาศร้อนอบอ้าว มีเสียงรบกวน เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดขาดความกระตือรือร้นในการมาใช้ห้องสมุด และการวิจัยของ ฤทธิศร ได้เสนอผลการวิจัยที่สนับสนุนให้เห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของห้องสมุด มีที่ตั้งห้องสมุดใกล้คณะที่เรียนหรือถนนใหญ่ มีอากาศเย็นสบายจะช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดมากขึ้น

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑. การร่วมมือในหน้าที่และบทบาทระหว่างบรรณารักษ์และสถาปนิกตามขั้นตอนการออกแบบห้องสมุด มีผลให้อาคารห้องสมุดสามารถสนองประโยชน์ใช้สอยได้ดี
๒. บรรณารักษ์มีความเข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย สามารถถ่ายทอดความต้องการของห้องสมุดได้อย่างชัดเจน เป็นที่เข้าใจของสถาปนิก
๓. บรรณารักษ์มีความเข้าใจสื่อความหมายของสถาปนิกในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. บรรณารักษ์ได้ทราบหน้าที่และบทบาทที่ควรปฏิบัติในการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย และทราบวาทะบทใดเป็นบทบาทที่สำคัญที่ควรให้ความสนใจปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ
๒. บรรณารักษ์ได้ทราบถึงปัญหาต่างๆ ในการดำเนินงานตามหน้าที่และบทบาทของบรรณารักษ์ สามารถเตรียมการแก้ปัญหาเหล่านั้นล่วงหน้าได้ดี
๓. เป็นแนวทางให้บรรณารักษ์และสถาปนิกปรับปรุงการดำเนินงานตามหน้าที่และบทบาทของตน ให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือ อันจะเป็นผลต่อการประสานงานร่วมกันด้วยดี
๔. เป็นแนวทางให้ผู้บริหารได้ตระหนักถึงปัญหาการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย และสามารถเตรียมการแก้ปัญหาเหล่านั้นล่วงหน้าได้ดี

๕. เป็นแนวทางการศึกษา วิจัย และประเมินผล การปรับปรุง การต่อเติม และการออกแบบใหม่ของอาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัย หรือลักษณะ ที่คล้ายคลึงกัน สำหรับบรรณารักษ์ สถาปนิก และผู้สนใจทั่วไป

๑.๑ วิธีดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
๒. กำหนดประชากร ตัวอย่างประชากร และเกณฑ์ในการเลือกประชากร
๓. กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๔. เก็บรวบรวมข้อมูล
๕. วิเคราะห์ข้อมูล
๖. เสนอผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดย

๑.๑ ศึกษาจากเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ ขอคำปรึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากบรรณารักษ์และสถาปนิกผู้มีประสบการณ์ด้านการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยโดยทั่วไป นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นมาคัดเลือกจัดเป็นประเภท ทำบัญชีเรื่องเพื่อความสะดวกในการค้นหา

๒. การกำหนดประชากร ตัวอย่างประชากร และเกณฑ์ในการเลือกประชากร

๒.๑ เลือกอาคารที่ทำหน้าที่เป็นห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขต กทม. โดยไม่จำกัดลักษณะการออกแบบแต่จำกัดการศึกษาเฉพาะการออกแบบครั้งหลังสุด เรียงตาม ลำดับอักษรชื่อของมหาวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

๑) เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. สำนักหอสมุด. ทำการศึกษาเฉพาะการ ออกแบบอาคารใหม่ (พ.ศ. ๒๕๒๓)

- ๒) จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. สถาบันวิทยบริการ ทำการศึกษาเฉพาะการ
ออกแบบอาคารใหม่ (พ.ศ. ๒๕๒๕)
- ๓) เทคโนโลยีพระจอมเกล้า, สถาบัน. วิทยาเขตธนบุรี. งานห้อง
ศึกษาเฉพาะการออกแบบต่อเติมห้องสมุด (พ.ศ. ๒๕๒๕)
- ๔) ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. สำนักหอสมุด. ศึกษาเฉพาะการออกแบบ
ปรับปรุงอาคารเดิม (พ.ศ. ๒๕๒๓)
- ๕) บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบัน. สำนักบรรณสารการพัฒนา (พ.ศ.
๒๕๑๕)
- ๖) มหิดล, มหาวิทยาลัย. กองห้องสมุด (หอสมุดศิริราช) (พ.ศ. ๒๕๐๕)
- ๗) รามคำแหง, มหาวิทยาลัย. สำนักหอสมุดกลาง ศึกษาเฉพาะการออก
แบบต่อเติมอาคารห้องสมุด (พ.ศ. ๒๕๒๒)
- ๘) ศรีนครินทรวิโรฒ, มหาวิทยาลัย. ประสานมิตร สำนักหอสมุดกลาง.
ศึกษาเฉพาะการออกแบบต่อเติมอาคารห้องสมุด (พ.ศ. ๒๕๑๕)
- ๙) ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. วิทยาเขตวังท่าพระ. แผนกห้องสมุด
(พ.ศ. ๒๕๑๕)

๒.๒ กำหนดตัวอย่างประชากรและเกณฑ์ในการเลือก

เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัย และการทดสอบสมมุติฐาน
การวิจัยอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร ตัวอย่างประชากร และเกณฑ์ในการเลือกประชา
กร โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร ตามลักษณะปัญหาที่จะศึกษาเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มตัวอย่างประชากรสำหรับการศึกษาบทบาทบรรณาธิการในการออกแบบห้องสมุด
มหาวิทยาลัย ประกอบด้วย

๑.๑) ตัวแทนฝ่ายบรรณาธิการผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน
กทม. ในกรณีที่มีมากกว่า ๑ ท่านจะเลือกผู้บริหารห้องสมุด ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำของกลุ่ม

หมายเหตุ ปี พ.ศ. ในวงเล็บหมายถึงปี พ.ศ. ที่เปิดใช้อาคารอย่างเป็นทางการภายหลัง
การออกแบบก่อสร้างครั้งนั้นเสร็จสมบูรณ์ และแม้ว่าการประเมินอาคารในประเทศที่เจริญแล้ว จะต้องใช้
เกณฑ์อายุเฉลี่ยของอาคาร ประมาณ ๑๐-๒๐ ปี แต่สำหรับการวิจัยนี้ทำการศึกษาเฉพาะภาพรวมของ
บทบาทบรรณาธิการเท่านั้น จึงไม่นำอายุของอาคารมารวมด้วย

บรรณารักษ์อื่นๆ มากที่สุด เป็นตัวแทน ๑ ท่าน

๑.๒) ตัวแทนฝ่ายสถาปนิกผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย
กทม. ในกรณีที่มีมากกว่า ๑ ท่านจะเลือกสถาปนิกผู้ออกแบบซึ่งเป็นประธานของกลุ่มเป็นตัวแทน ๑
ท่าน ยกเว้นในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย เช่น สถาปนิกผู้เป็นประธานถึงแก่กรรม หรือมอบหมายให้
สถาปนิกผู้ช่วยออกแบบทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลแทน จึงเลือกสถาปนิกผู้ช่วยออกแบบเป็นตัวแทน
สำหรับการออกแบบห้องสมุดที่มีสถาปนิกเพียงคนเดียว และถึงแก่กรรมจะสอบถามข้อมูลบางส่วนจาก
บรรณารักษ์ผู้ร่วมงานของเขา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นครบถ้วน

๒) กลุ่มตัวอย่างประชากรสำหรับการทดสอบความพอใจของผู้ใช้อาคารห้องสมุด
ประกอบด้วย

๒.๑) ตัวแทนฝ่ายเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เลือกจากบรรณารักษ์หัวหน้างานต่างๆ
ของห้องสมุด หรือบรรณารักษ์ในส่วนงานต่างๆ ของห้องสมุดแห่งละ ๑๐ คน ยกเว้นห้องสมุดสถาบัน
เทคโนโลยีซึ่งมีบรรณารักษ์ปฏิบัติงานในขณะนั้นเพียง ๔ คน (ไม่รวมผู้บริหารห้องสมุด)

๒.๒) ตัวแทนฝ่ายผู้ใช้บริการห้องสมุด เลือกจากผู้มาใช้ห้องสมุดในแต่ละส่วน
บริการของห้องสมุด ในช่วงเวลาเช้า (๘.๓๐ - ๑๑.๓๐ น.) ช่วงกลางวัน (๑๑.๓๐ - ๑๓.๓๐ น.)
ช่วงบ่าย (๑๓.๓๐ - ๑๖.๓๐ น.) และช่วงเย็น (๑๖.๓๐ เป็นต้นไป) ช่วงเวลาละ ๕ - ๑๐ คน
โดยแจกให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุดในแต่ละส่วนใช้สอยที่สำคัญ ในแต่ละช่วงเวลา ตามจำนวนนับเลขคู่ จน
ครบจำนวนแห่งละ ๓๕ คน และรอรับคืนด้วยตนเอง

รวมตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบรรณารักษ์และสถาปนิกผู้เกี่ยวข้อง
กับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๑๖ คน นักศึกษาผู้มาใช้ห้องสมุดขณะทำการเก็บข้อมูล ๓๕๑ คน
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๔๔ คน มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑

๓. กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ที่นอกเหนือจากหนังสือและวัสดุการอ่าน
ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง ๒ กลุ่ม
รวม ๔ ชุด

ตารางที่ ๑

แสดงจำนวนและประเภทตัวอย่างประชากรที่ทำการศึกษา

ห้องสมุด มหาวิทยาลัย	ผู้เกี่ยวข้องของการออกแบบ		ผู้ใช้อาคารห้องสมุด	
	บรรณารักษ์	สถาปนิก	เจ้าหน้าที่	ผู้ใช้ห้องสมุด
เกษตรศาสตร์	๑	๑	๑๐	๓๙
จุฬาลงกรณ์	๑	๑	๑๐	๓๙
เทคโนโลยี	๑	๑	๔	๓๙
ธรรมศาสตร์	๑	๑	๑๐	๓๙
บัณฑิตพัฒนบริหารฯ	๑	๑	๑๐	๓๙
มหิดล	๑	- *	๑๐	๓๙
รามคำแหง	๑	๑	๑๐	๓๙
ศรีนครินทร์	๑	๑	๑๐	๓๙
ศิลปากร	- **	๑	๑๐	๓๙
รวม	๘	๘	๘๔	๓๕๑

หมายเหตุ * สถาปนิกถึงแก่กรรม

** ขณะออกแบบห้องสมุดยังไม่มีบรรณารักษ์ดำเนินงานห้องสมุด

แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเติมคำหรือข้อความแบบเลือกตอบ และแบบสอบถามปลายเปิดแบบประมาณค่า ซึ่งกำหนดค่าเป็น ๕ ระดับ จากมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และแบบสอบถามปลายเปิด แบบสอบถามแต่ละชุดมีสาระสำคัญครอบคลุมปัญหาที่จะทำการศึกษาค้างนี้ ๑

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม.

แบบสอบถามชุดที่ ๑ สำหรับบรรณารักษะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม. มีคำถามแบ่งเป็น ๔ ตอน ค้างนี้

ตอนที่ ๑ รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ

มีคำถามเกี่ยวกับ เพศ การศึกษาชั้นสูงสุด อายุการทำงานในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในปัจจุบันและในขณะที่มีการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้ตอบในการดำเนินงานออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาปนิก ความรู้และประสบการณ์ของผู้ตอบที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานตามบทบาทนั้น

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็นของผู้ตอบ

เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ตอบ ในด้านความพอใจประโยชน์ใช้สอยของอาคารห้องสมุดในปัจจุบัน ปัญหาในการดำเนินงานออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ตลอดจนข้อคิดเห็นต่อบทบาทที่บรรณารักษะได้ปฏิบัติจริงและบทบาทที่บรรณารักษะควรปฏิบัติในการดำเนินงานออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะของผู้ตอบ

เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ตอบสำหรับบรรณารักษะ สถาปนิก และผู้บริหารมหาวิทยาลัย

แบบสอบถามชุดที่ ๒ สำหรับสถาปนิกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม. มีคำถาม ๔ ตอน ค้างนี้

ตอนที่ ๑ รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ

๑ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก, หน้า ๑๓๒-๑๖๕.

เป็นคำถามเกี่ยวกับ เพศ การศึกษาชั้นสูงสุด อายุการทำงาน
 คำนการออกแบบ

ตอนที่ ๒ การออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย

เป็นคำถามเกี่ยวกับชื่อห้องสมุดมหาวิทยาลัยและ ปี พ.ศ. ที่ออกแบบ
 วัตถุประสงค์การออกแบบ ผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบ สถานภาพสถาปนิกในการออกแบบ ขั้นตอน
 การออกแบบและระดับการติดต่อกับบรรณารักษ์ในแต่ละขั้นตอนนั้นๆ

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็นของผู้ตอบ

เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ตอบ เกี่ยวกับระดับความเป็นปัญหาของ
 ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินงานออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งนั้นๆ และข้อคิดเกี่ยวกับความรู้
 ในด้านสถาปัตยกรรมที่บรรณารักษ์ควรทราบ

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะของผู้ตอบ

เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ตอบสำหรับบรรณารักษ์ สถาปนิก
 และผู้บริหารมหาวิทยาลัย

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้ใช้อาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม.

แบบสอบถามชุดที่ ๑ สำหรับผู้ใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม. มีคำถาม ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ

เป็นคำถามเกี่ยวกับ เพศ สถานภาพปัจจุบัน

ตอนที่ ๒ สภาพการใช้ห้องสมุดกลางของผู้ตอบแบบสอบถาม

เป็นคำถามเกี่ยวกับความถี่ ระยะเวลาและช่วงเวลาที่ใช้ห้องสมุด

ตอนที่ ๓ ความพอใจของผู้ตอบ ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของห้องสมุดกลาง

เป็นคำถามเกี่ยวกับความพอใจของผู้ตอบต่อที่ตั้งห้องสมุด ขนาดเนื้อที่
 ใ้สวยงาม แสงสว่าง การระบายอากาศ การควบคุมเสียง ภายในแต่ละส่วนใช้สอยของห้องสมุด

แบบสอบถามชุดที่ ๒ สำหรับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน กทม. มีคำถาม
 แบ่งเป็น ๒ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ

เป็นคำถามเกี่ยวกับเพศ การศึกษาชั้นสูงสุด สถานที่ทำงาน
ตำแหน่งงาน อายุการทำงานในท้องสมุคมหาวิทยาลัยและพฤติกรรมในการปฏิบัติงานประจำของผู้ตอบ

ตอนที่ ๒ ความพอใจของผู้ตอบต่อสภาพแวดล้อมของท้องสมุคกลาง

เป็นคำถามเกี่ยวกับความพอใจของผู้ตอบต่อที่ตั้งท้องสมุค ขนาดเนื้อที่
ใช้สอย แสงสว่าง การระบายอากาศ การควบคุมเสียง และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกภายใน
ท้องสมุคโดยทั่วไป

เมื่อสร้างแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับตัวอย่างประชากรที่จะศึกษาแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ลองตอบและวิจารณ์ข้อบกพร่องของแบบสอบถามดังนี้

การทดสอบแบบสอบถาม กลุ่มที่ ๑ ชุดที่ ๑ โดยทดลองใช้กับบรรณารักษ์ท้องสมุค
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และบรรณารักษ์ท้องสมุคมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตลอดจนบรรณารักษ์อาวุโส
ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การทดสอบแบบสอบถามกลุ่มที่ ๑ ชุดที่ ๒ โดยทดลองใช้กับสถาปนิกผู้ออกแบบท้องสมุค
มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถาปนิกผู้ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการออกแบบท้องสมุคมหาวิทยาลัยขอนแก่น
ตลอดจนสถาปนิกอาวุโสบางท่าน

ทดสอบแบบสอบถามกลุ่มที่ ๒ ชุดที่ ๑ โดยทดลองใช้กับผู้ใช้ท้องสมุคมหาวิทยาลัยขอนแก่น
จำนวน ๒๐ ชุด

ทดสอบแบบสอบถามกลุ่มที่ ๒ ชุดที่ ๒ โดยทดลองใช้กับบรรณารักษ์ท้องสมุคมหาวิทยาลัย
ขอนแก่น ๑๐ ชุด

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามแต่ละชุดมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนเรียบร้อยแล้วจึงสร้างแบบสอบถามที่สมบูรณ์ เพื่อแจกแก่กลุ่มตัวอย่างประชากรแต่ละกลุ่ม

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลักษณะตัวอย่างประชากรเป็น ๒ วิธี คือ

๑. รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามตัวอย่างประชากรกลุ่มที่ ๑ ซึ่งได้แก่สถาปนิกและ
บรรณารักษ์ผู้เกี่ยวข้องกับการออกแบบ โดยการสัมภาษณ์ชนิดมีแบบสอบถาม ทั้งนี้เพื่อให้ได้รายละเอียด

ข้อมูลบางประการที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวอย่างครบถ้วน

๒. รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามตัวอย่างประชากรกลุ่มที่ ๒ โดยการไปส่งด้วยตนเองและรื้อรับคืนในทันที โดยเริ่มแจกตั้งแต่วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๒๓ ถึงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๓ แต่แจกใ้ไม่ครบทุกมหาวิทยาลัยเนื่องจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยบางแห่งยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างหรือต่อเติมอาคาร จึงต้องรอกเก็บข้อมูลอีกครั้งภายหลังที่เปิดใช้อาคารห้องสมุดนั้นแล้ว ระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นการส่งแบบสอบถามและรับคืนตามจำนวนที่ต้องการครบถ้วนในวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

รวมจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งสิ้น ๓๙๙ ฉบับ เป็นแบบสอบถามจากบรรณารักษ์ ๘ ฉบับ และสถาปนิก ๘ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ และร้อยละ ๑๐๐ เท่ากัน . จากแบบสอบถามจากเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๔๔ ฉบับ และจากผู้ใช้อาคารห้องสมุด ๒๙๙ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ และร้อยละ ๘๕.๑๙ ตามลำดับ ดังรายละเอียดที่แสดงในตารางที่ ๒

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแบบสอบถามแต่ละกลุ่ม มาแจกแจงความถี่ด้วยการขีดรอยคะแนน และจัดกลุ่มในตารางที่ออกแบบขึ้น นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติดังนี้

๑. ข้อมูลจากแบบสอบถาม ที่เกี่ยวกับรายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ และสภาพทั่วไปที่ผู้ตอบเกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์หาค่าค่าตอบเป็นร้อยละ

$$\text{โดยใช้สูตร} \quad P = \frac{f}{N} \times 100$$

$$\text{ด้วยการแทนค่า} \quad P = \text{อัตราส่วนร้อย}$$

$$f = \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในข้อนั้นๆ}$$

$$N = \text{จำนวนทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามในข้อนั้นๆ}^{\circ}$$

๒. ข้อมูลที่ได้จากการประมาณค่าความคิดเห็นหรือทัศนคติ ได้นำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยของค่าตอบ ด้วยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และหาค่าการกระจายของน้ำหนักค่าตอบด้วยการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และตีความหมายค่าเฉลี่ยของค่าตอบแต่ละข้อดังนี้

^๑ ประคอง กรรณสูต. สถิติประยุกต์สำหรับครู, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๐.

ตารางที่ ๒

แสดงจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากประชากรตัวอย่าง แต่ละกลุ่ม

ห้องสมุด มหาวิทยาลัย	ผู้เกี่ยวข้องการออกแบบ		ผู้ใช้อาคารห้องสมุด	
	บรรณารักษ์	สถาปนิก	เจ้าหน้าที่	ผู้ใช้ห้องสมุด
เกษตรศาสตร์	๑	๑	๑๐	๓๕
จุฬาลงกรณ์	๑	๑	๑๐	๓๘
เทคโนโลยี	๑	๑	๑๐	๒๗
ธรรมศาสตร์	๑	๑	๑๐	๒๘
บัณฑิตพัฒนบริหารฯ	๑	๑	๑๐	๒๘
มหิดล	๑	-	๑๐	๓๑
รามคำแหง	๑	๑	๑๐	๓๓
ศรีนครินทร์	๑	๑	๑๐	๓๒
ศิลปากร	-	๑	๑๐	๓๗
รวม	๘	๘	๘๕	๒๙๙
ร้อยละ	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๘๕.๑๙

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔.๖	-	๕.๐	=	มากที่สุด
๓.๖	-	๔.๕	=	มาก
๒.๖	-	๓.๕	=	ปานกลาง
๑.๖	-	๒.๕	=	น้อย
๐.๖	-	๑.๕	=	น้อยที่สุด

ค่ามัธยฐานเลขคณิตของค่าตอบแต่ละข้อคำนวณโดยใช้สูตร

$$\bar{x} = \frac{\sum fx}{N}$$

ด้วยการแทนค่า	$\bar{x}$	=	ค่าเฉลี่ยของค่าตอบแต่ละข้อ
	f	=	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามตามข้อนั้นๆ
	x	=	ค่าคะแนนประจำข้อ
	$\sum fx$	=	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	=	จำนวนทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามในข้อนั้นๆ

หาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าตอบแต่ละข้อโดยใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left| \frac{\sum fx}{N} \right|^2}$$

ด้วยการแทนค่า	S.D.	=	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	f	=	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามข้อนั้นๆ
	x	=	ค่าคะแนนประจำข้อ
	N	=	จำนวนทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามในข้อนั้นๆ ^๑

๖. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น ๓๔๙ ฉบับ เป็นคำตอบของบรรณารักษ์ และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๕ แห่ง ๑๖ ชุด และเป็นคำตอบแบบสอบถามของผู้ใช้อาคารห้องสมุด ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดและผู้ใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๕ แห่ง ๓๔๓ ชุด

^๑ เรื่องเดียวกัน.

เมื่อได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการคำนวณค่าต่างๆ ตามวิธีการที่ได้แสดงไว้ในตอนต้น
นี้ และสรุปข้อมูลที่สำคัญตามห้องสมุดมหาวิทยาลัยแล้ว ผู้วิจัยได้เสนอผล การศึกษาและผลการ
วิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ แบ่งเป็น ๒ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ เสนอผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทบรรณารักษ์ในการ
ออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัย ซึ่งได้จากคำตอบแบบสอบถามของบรรณารักษ์และสถาปนิก

ตอนที่ ๒ เสนอผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดสอบความพอใจของผู้
ใช้อาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัย

๑.๘ ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. งานวิจัยและทฤษฎีต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาแล้วถือเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง
๒. ผู้วิจัยถือว่าแบบสอบถามและแบบสำรวจที่ใช้เป็น เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับการออกแบบห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้จาก
คำตอบของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามและการสำรวจที่สร้างขึ้นเพื่อการวิจัยนี้
๓. บรรณารักษ์และสถาปนิกที่ตอบแบบสอบถามถือเป็นตัวแทนของผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้อง
กับการออกแบบอาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้จริง
๔. ผู้ใช้อาคารห้องสมุดที่ตอบแบบสอบถามถือเป็นตัวแทนของผู้ใช้อาคารห้องสมุด
มหาวิทยาลัยได้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย